

Κοινότητα Ακρωτηρίου

Το Ακρωτήρι είναι χωριό της επαρχίας Λεμεσού και βρίσκεται στα νοτιοδυτικά της αλυκής Λεμεσού (Ακρωτηρίου) και στα βορειοδυτικά της επισταθμίας Ακρωτηρίου. Διαμένουν στην Κοινότητα 870 κάτοικοι οι οποίοι εργάζονται κυρίως στις Βρετανικές βάσεις, στη Λεμεσό και επίσης ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Παραδοσιακά οι κάτοικοι Ακρωτηρίου ασχολούνταν και σε κάποιο βαθμό συνεχίζουν να ασχολούνται με την μαλακή καλαθοπλεκτική και με την εκτροφή αγελάδων, ασχολίες που έχουν σχέση με τον σημαντικό υγρότοπο του Λιβαδιού Ακρωτηρίου. Έτσι οι κάτοικοι της κοινότητας έχουν μια διαχρονικά αειφορική σχέση με τους υγρότοπους της περιοχής που βοήθησε και συνεχίζει να βοηθά στη διατήρησή τους.

Φυσικό περιβάλλον της Χερσονήσου

Η Χερσόνησος Ακρωτηρίου έχει μεγάλη περιβαλλοντική σημασία σε γενικό επίπεδο, αλλά και σε ένα ευρύ φάσμα επί μέρους στοιχείων, όπως η χλωρίδα, η πανίδα, οι οικότοποι, η γεωλογία και η υδρολογία.

Το σύστημα υγροτόπων της περιοχής, με άξονα την Αλυκή και το Λιβάδι Φασουρίου, κηρύχθηκε στις 20 Μαρτίου του 2003, υγρότοπος διεθνούς σημασίας, στα πλαίσια της Σύμβασης του Ραμσάρ. Αυτή είναι μια πολύ ξεχωριστή διάκριση, λαμβάνοντας υπόψη ότι σε ολόκληρη την Κύπρο, περιοχές Ραμσάρ είναι μόνο η Αλυκές της Λάρνακας και οι υγρότοποι Ακρωτηρίου.

Επίσης η Χερσόνησος έχει κηρυχθεί ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά από το “Birdlife International”, και καλύπτεται από αρκετές άλλες διεθνείς Συμβάσεις, όπως η Σύμβαση της Βέρνης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων, της Βόννης για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας και της Βαρκελώνης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των παράκτιων περιοχών της Μεσογείου.

Έχει κηρυχθεί πρόσφατα ως «Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά» στα πλαίσια των προνοιών του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 και είναι προτεινόμενη «Ζώνη Ειδικής Προστασίας» του ίδιου δικτύου.

Έχουν καταγραφεί σχεδόν 300 είδη πουλιών, από τα περίπου 400 που έχουν συνολικά καταγραφεί στην Κύπρο, ένα ποσοστό 75%. Από αυτά τα είδη πουλιών 200 είναι μεταναστευτικά, τα οποία μετακινούνται από τη Βόρεια Ευρώπη και τη Ρωσία το Φθινόπωρο, προς νότιες περιοχές, μέχρι τη Νότιο Αφρική και την Ινδία, επιστρέφοντας πίσω την άνοιξη. Πολλά από αυτά τα πουλιά διαχειμάζουν στην Κύπρο, κυρίως στους υγρότοπους της περιοχής. Η Κύπρος βρίσκεται σε μια από τις κύριες διαδρομές μετανάστευσης των πουλιών. Ειδικά η Χερσόνησος Ακρωτηρίου, λόγω της θέσης της, ως το πλησιέστερο σημείο του νησιού προς τις απέναντι ακτές, σε συνδυασμό με τους υγρότοπους που διαθέτει, αποτελεί σημαντικό σταθμό για αυτά τα πουλιά. Συνεχίζοντας με την πανίδα, οι δυτικές ακτές της χερσονήσου, είναι από τις λίγες στην Κύπρο, όπου γεννούν οι πράσινες χελώνες και οι χελώνες Καρέττα καρέττα, είδη που κινδυνεύουν με εξαφάνιση στη Μεσόγειο. Κάθε χρόνο εντοπίζονται δεκάδες τέτοιες φωλιές, οι οποίες προστατεύονται μέχρι και την εκκόλαψη των νεογνών. Στην περιοχή έχουν καταγραφεί σημαντικά είδη θηλαστικών, όπως

φώκιες, δελφίνια και νυχτερίδες. Επίσης έχουν καταγραφεί εκατοντάδες είδη εντόμων, με 77 ενδημικά και άλλα σημαντικά είδη. Ακόμη έχουν εντοπιστεί 9 ενδημικά είδη σαλιγκαριών.

Η χλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει εκατοντάδες είδη φυτών, αρκετά από τα οποία είναι ενδημικά ή σπάνια για την Κύπρο. Είκοσι εννέα είδη φυτών που απαντούν στη Χερσόνησο, κινδυνεύουν με εξαφάνιση και περιλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο της Κυπριακής Χλωρίδας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η ενδημική ορχιδέα *Ophrys kotchyi*, η οποία προστατεύεται από τη Σύμβαση της Βέρνης, και το είδος *Vulpia brevis* που είναι κρισίμως κινδυνεύον.

Στην περιοχή έχουν καταγραφεί 27 τύποι οικότοπων, από τους οποίους 22 είναι χερσαίοι και 5 θαλάσσιοι. Από τους χερσαίους αναφέρονται ενδεικτικά οι κινούμενες παραλιακές αμμοθίνες, οι αλόφιλες λόχμες τα Μεσογειακά δάση και οι ψευδοστέπες. Από τους θαλάσσιους ξεχωρίζουν τα λιβάδια της Ποσειδόνιας, οι ύφαλοι και οι θαλάσσιες σπηλιές. Οι διαφορετικοί τύποι οικότοπων διαθέτουν ποικιλία χαρακτηριστικών και κατ' επέκταση φιλοξενούν μεγάλη ποικιλία μορφών ζωής.

Γεωλογικά και υδρολογικά η περιοχή είναι επίσης πάρα πολύ ευαίσθητη και σημαντική. Τα τελευταία χρόνια, λόγω της μειωμένης βροχόπτωσης και μετά την κατασκευή του φράγματος του Κούρρη, έχει επηρεαστεί αρνητικά το σύστημα υγρότοπων, με σοβαρότατους κινδύνους για τους διάφορους τύπους οικότοπων, αλλά και προβλήματα διάβρωσης των ακτών.

Η γεωλογική δημιουργία της περιοχής παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Το Ακρωτήριο, πριν χιλιάδες χρόνια ήταν ένα ξεχωριστό νησί. Με την πάροδο των αιώνων, με τα υλικά που έφερναν οι ποταμοί από τα βουνά του κυρίως νησιού, αλλά και με τεκτονικές κινήσεις, άρχισε σταδιακά να ενώνεται το νησί αυτό με την υπόλοιπη Κύπρο. Αρχικά στην δυτική πλευρά, οι τεκτονικές κινήσεις και η εναπόθεση υλικών από τον Κούρρη, δημιούργησαν ένα τόμπολο, δηλαδή μια λωρίδα προέκτασης της ξηράς, που ένωσε το τότε νησάκι του Ακρωτηρίου με την υπόλοιπη Κύπρο. Αργότερα, οι προσχώσεις του Ποταμού Γαρύλλη, δημιούργησαν άλλη μια λωρίδα γης ενώνοντας το νησί και από την ανατολική πλευρά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να περικλειστεί η κεντρική κοιλάδα, και να δημιουργηθεί η αλυκή όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Η αλυκή έχει βάθος στο χαμηλότερο της σημείο 2.7 m κάτω από το επίπεδο της θάλασσας.

Αρχαιολογία

Στο Ακρωτήριο βρίσκεται η πρώτη περιοχή στην Κύπρο που κατοικήθηκε από ανθρώπους. Η τοποθεσία αυτή ονομάζεται Αετόκρεμμος. Πρόκειται για ένα καταφύγιο κυνηγών / τροφουσλλεκτών, της προνεολιθικής περιόδου, όπου ζούσαν άνθρωποι πριν από 12000 χρόνια. Αυτοί οι κάτοικοι τρέφονταν κυρίως με νάνους ιπποπόταμους που υπήρχαν στην περιοχή αλλά και με νάνους ελέφαντες και άλλα ζώα. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφής του καταφυγίου το 1989, βρέθηκαν οστά από τουλάχιστον 500 νάνους ιπποπόταμους, 3 νάνους ελέφαντες ένα ελάφι, ένα αγριογούρουνο και άλλα ζώα. Αυτή είναι και η μόνη περιοχή στην Κύπρο όπου συνδέονται οι άνθρωποι με τους ιπποπόταμους και τους ελέφαντες. Στο σημείο εκτός από τα οστά των ζώων, βρέθηκαν εργαλεία και κοσμήματα τα οποία επιβεβαιώνουν την ανθρώπινη παρουσία στο χώρο, κατά την ίδια περίοδο που χρονολογούνται και τα οστά.

Τα ευρήματα αυτά είναι σημαντικές ενδείξεις για τα είδη των ζώων που ζούσαν στην Κύπρο εκείνη την εποχή.

Οι ιπποπόταμοι στην περιοχή, που όπως φαίνεται υπήρχαν σε μεγάλους αριθμούς την τότε εποχή, ήταν νάνοι, με ύψος που δεν ξεπερνούσε τα 75 εκατοστά. Φαίνεται ότι οι ιδιαίτερες συνθήκες στο νησί, είχαν επιδράσει σε αυτά τα ζώα τα οποία εξελίχθηκαν σε ενδημικά νανώδη είδη. Οι διαφορές με τους σημερινούς ιπποπόταμους είναι πολύ μεγάλες, και φαίνεται ότι είχαν τη δυνατότητα να ζουν και έξω από το νερό μέσα στη χαμηλή βλάστηση της περιοχής. Δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι υπήρχαν φυσικοί εχθροί όπως μεγάλα αρπακτικά εκείνη την εποχή στην Κύπρο, αλλά με την άφιξη των πρώτων ανθρώπων στην περιοχή οι ιπποπόταμοι ήταν εύκολη λεία για αυτούς. Οι κάτοικοι τους συλλάμβαναν για να πάρουν το κρέας τους για φαγητό, τα δέρματα τους για ρούχα, τα κόκαλα τους για εργαλεία και άλλες χρήσεις. Από τα μέχρι σήμερα ευρήματα, οι ιπποπόταμοι στο Ακρωτήρι πιθανόν να ήταν η τελευταία αποικία, αφού χρονολογικά είναι τα τελευταία οστά από αυτά που έχουν ανακαλυφθεί σε ολόκληρη την Κύπρο.

Διάφοροι άλλοι αρχαιολογικοί χώροι, δείχνουν ότι η περιοχή ήταν κατοικημένη και ότι είχε διαχρονική σημασία. Στις νότιες ακτές έχουν ανακαλυφθεί πάνω από 1500 λαξευτοί τάφοι και σαρκοφάγοι, της Ρωμαϊκής και Ελληνιστικής περιόδου, με πολύ μεγάλη αρχαιολογική σημασία. Σε πάρα πολλά άλλα σημεία υπάρχουν επίσης αρχαιολογικοί χώροι, από την Ελληνιστική, Ρωμαϊκή, Βυζαντινή και Παλαιοχριστιανική περίοδο, αλλά και πολλά μνημεία και χώροι λατρείας από νεότερες εποχές. Χαρακτηριστικά αναφέρονται ο αρχαιολογικός χώρος της Λάμνιαν της Ελληνιστικής περιόδου, το Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου των Γάτων που χρονολογείται από την πρωτοβυζαντινή περίοδο, ο Άγιος Δημητριάδης που είναι παρεκκλήσι του 12ου αιώνα, και η Παναγία η Γαλακτοτροφούσα, μοναστικό κτίσμα επίσης του 12ου αιώνα.

Καλαθοπλεκτική

Στο χωριό Ακρωτήρι, οι ντόπιοι κάτοικοι ασχολούνται ακόμη και σήμερα με την παραδοσιακή καλαθοπλεκτική, ενασχόληση που δυστυχώς τείνει να εκλείψει. Η καλαθοπλεκτική είναι από τους παλαιότερους κλάδους της χειροτεχνίας, και έχει μείνει σχεδόν αναλλοίωτη με το πέρασμα των αιώνων. Χρησιμοποιούνται 10 είδη φυτών όπως οι βελονίες, τα σκλινίτζια, οι βρούλλοι, οι χόντροι, το σαμάτζι, το φλούδι και οι ρουσουθικές, για την κατασκευή διαφόρων ειδών, όπως ταλάρια, ταπατζιές, συρίζες και άλλα. Παλαιότερα η καλαθοπλεκτική ήταν το κύριο επάγγελμα για τους κατοίκους του χωριού, αλλά σήμερα δυστυχώς τείνει να εκλείψει, επειδή δεν είναι οικονομικά συμφέρουσα.

Τα παλαιότερα χρόνια οι κάτοικοι της κοινότητας εξαρτώνταν από την καλαθοπλεκτική και έτσι προστάτευαν τους υγρότοπους από όπου μάζευαν την πρώτη ύλη. Έτσι δημιουργήθηκε μια αειφορική σχέση μεταξύ των κατοίκων και των υγροτόπων, που βοήθησε στην διατήρηση των υγροτόπων Ακρωτηρίου μέχρι σήμερα.

Οι βελονίες μπορούν να μαζευτούν όλους τους μήνες του χρόνου από συγκεκριμένες περιοχές του λειβαδιού. Τα σκλινίτζια, οι βρούλλοι, οι χόντροι, το φλούδι οι ρουσουθικές (καζάβι) και το σαμάτζι μαζεύονται από την άνοιξη μέχρι το καλοκαίρι. Όλα τα υλικά αφού μαζευτούν, απλώνονται στον ήλιο για μια περίπου εβδομάδα για να ξηραθούν. Μετά

φυλάγονται και χρησιμοποιούνται όλο το χρόνο. Σε ορισμένα είδη καλαθοπλεκτικής χρησιμοποιούνται και φρέσκες (πράσινες) βελονίες και αποξηραμένες. Το φλούδι το σαμάτζι οι ρουσουθικές συνήθως μαζεύονται απο περιοχές του λειβαδιού όπου υπάρχει νερό. Ορισμένα υλικά καλαθοπλεκτικής όπως το φλούδι και οι βρούλλοι χρειάζονται κάποια επεξεργασία πριν να χρησιμοποιηθούν. Από το φλούδι φτιάχνεται το παραδοσιακό χαλί. Από το σαμάτζι και τις ρουσουθικές φτιάχνονται καρέκλες. Από το φλούδι φτιάχνεται ο τόνος από το οποίο μπορούμε να φτιάξουμε τις παραδοσιακές καρέκλες, τον κοροκολιό, την ταπατζιά και το παραδοσιακό ζεμπίλι. Από τις βελονίες γίνεται το ταλάρι και απο το σκλινίτζι το φρουκάλι. Από τους βρούλλους φτιάχνεται ο μπλεός με τον οποίο φτιάχνουμε το ζεμπίλι. Απο τους χόντρους (χοντρές βελονίες) φτιάχνονται τα μεγάλα ταλάρια.

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Ενημέρωσης Ακρωτηρίου, έχει θέσει ως ένα από τους κύριους στόχους του τη διατήρηση της παραδοσιακής αυτής τέχνης, μοναδικής για το νησί. Στα πλαίσια αυτά, μεταξύ άλλων, διοργανώνονται μαθήματα καλαθοπλεκτικής, οργανώνονται επισκέψεις από ομάδες στους καλαθοπλέκτες, για να δουν και να αγοράσουν καλάθια και έχει δημιουργηθεί πολιτιστικό μονοπάτι στην Κοινότητα που περνά από όλα τα σπίτια στην Κοινότητα όπου φτιάχνονται καλάθια. Τα τελευταία χρόνια, μέσω Ευρωπαϊκών προγραμμάτων έχουν τεθεί οι εξής στόχοι:

- Εντοπισμός των ειδών που χρησιμοποιούνται στο Ακρωτήρι για την καλαθοπλεκτική, η επιστημονική τους αναγνώριση, η χαρτογράφηση τους και η εισαγωγή τους σε Γεωγραφικό σύστημα πληροφοριών. Αυτό θα βοηθήσει πάρα πολύ στην διαχείριση των περιοχών που συλλέγονται τα φυτά, αφού αυτές οι περιοχές είναι πολύ ευαίσθητες περιβαλλοντικά.
- Καταγραφή όλων των ειδών καλαθιών που φτιάχνονται στο Ακρωτήρι, των τεχνικών, των φυτών που χρησιμοποιούνται για το κάθε είδος καλαθιού, τις περιόδους συλλογής και τους τρόπους επεξεργασίας. Επίσης έγινε καταγραφή όλων των καλαθοπλεκτών στην Κοινότητα, και ποια είδη καλαθιών φτιάχνει ο καθένας. Επίσης όλα τα στοιχεία έχουν εισαχθεί σε γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών.
- Καταγραφή της διαδρομής που τα παλαιότερα χρόνια, οι κάτοικοι, με γαϊδούρια, μετέφεραν τα καλάθια σε εμπόρους στη Λεμεσό. Η διαδρομή αυτή θα αποτελέσει μονοπάτι που θα ενώνει την Κοινότητα με τη Λεμεσό